

деятельности). *Практическое значение – разработка диагностического инструментария сформированности милосердия.*

Ключевые слова: *воспитание, ценности, качества, милосердие, медицинская сестра, условия, система, биоэтика.*

SUMMARY

Danjuk M. *Pedagogical system of upbringing merciful attitude of future nurses to the patient.*

The article is a study of the pedagogical system of upbringing merciful attitude of nurses to the patient during training. The complex of the theoretical (analysis, synthesis, design) and empirical (questionnaire, psychodiagnostic testing) methods of pedagogical research is used.

The conceptual provisions for designing pedagogical system of upbringing merciful attitude of nurses to the patient, pedagogical conditions for its effective functioning (formation of belief in the integrity of wildlife (functional aspect), its systematic and hierarchical character (structural aspect), orientation of the educational process of preparing nurses for bringing up charity as a professionally significant quality of a competent professional, upbringing of emotional and value attitude to the objects of nature and subjects of professional activity) are determined.

Two ways of creating meaningful charity of a professionally competent expert – direct and indirect – are proposed. The essence of the first way is to create a special educational environment in medical colleges, which encourages the development and formation of human qualities of the future specialists, provides special purposeful activity of the training compassionate attitude to patients, in which the structure of values is a special subject of learning. The second way involves the formation of mercy as a professionally significant quality (value) means of bioethical education of students in the classroom and outside the classroom in the process of teaching and learning activities. Its essence is to create a sense of responsibility for all life on Earth and the capacity for compassion to all living creatures: animals, wildlife and the environment, finally, man. The tool for studying the discipline «Basics of Bioethics» is described, the purpose of which is to bring up the students conscious moral attitude towards all living beings and action- reverence for human life and formation skills to apply bioethical knowledge in their future careers. Education system includes purpose; principles; route (direct and indirect); educational facilities; stages; educational influence factors (endogenous and exogenous); forms of organization; diagnostic tools.

The practical significance of the publication is to develop diagnostic tools for charity formation of professional values and stages (cognitive-axiological, empirical-procedure, communicative and reflective, creative-activity) of upbringing merciful attitude of nurses to the patient. The expediency of inclusion in the curriculum of the nurses' training the educational qualification level «Junior Specialist» the discipline «Basics of Bioethics» is proved.

Key words: *education, values, quality of mercy, nurse, pedagogical conditions, system, bioethics.*

УДК 37.014.3 :94 (477)«179/1917»

Д. В. Єфімов

Черкаський національний університет
ім. Б. Хмельницького

ЗЕМСЬКА РЕФОРМА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК НАРОДНОЇ ОСВІТИ ДОНБАСУ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У статті розглядається внесок земства в управління та організацію роботи училищ, вплив земських реформ на розвиток народної освіти Донеччини (наприкінці

XIX – початку XX ст.). Висвітлюються питання налагодження самоврядуванням системи контролю за роботою національних початкових шкіл, що сприяло значному розширенню закладів народної освіти та професійній підготовці вчителів на території Донецького регіону.

Аналіз діяльності земств і освітніх реформ у соціальній історії та промисловій розбудові Донбасу свідчить про необхідність та корисність ланки в системі початкової освіти. Завдяки ним була створена матеріальна база для подальшого розвитку освіти.

Ключові слова: земство, місцеве самоврядування, повіт, народна освіта, школа, Донбас.

Постановка проблеми. В умовах швидкого розвитку суспільства проблемою постає питання розширення участі земських органів у соціально-культурному вдосконаленні регіонів. Природно, цей розвиток суспільства ґрунтується на культурному та соціальному досвіді, який накопичувався суспільством протягом століть, на історичному досвіді вирішення різноманітних проблем, серед яких завжди актуальними були організація освіти та просвітницька діяльність.

При осмисленні визначеної проблеми виявився найбільш складний період 60-х рр. XIX – початку XX ст., коли земська політика почала активно впроваджуватися у сфери освіти і культури, відіграючи вирішальну роль у їх розвитку.

Актуальність визначається необхідністю переосмислення досвіду роботи земств у розвитку початкової освіти та культури, сприяння якісному забезпеченню освіти, відбору змісту навчання й пошуку нових форм організації навчально-виховного процесу, підготовки кваліфікованих освітянських кадрів.

Аналіз актуальних досліджень. Аналізуючи наукову літературу з теми, слід привернути увагу до того, що дослідницький інтерес був спрямований здебільшого на вивчення ролі місцевого самоврядування в галузі освіти та процесу впровадження земських реформ. Пов'язані з цим проблеми є частиною загальних досліджень та висвітлювалися у працях вітчизняних науковців: А. Скальковського, Г. Писаревського, О. Дружиніної, В. Кабузана, Ю. Іванової, В. Наулка [1]. У дореволюційний період над цим працювали: В. Чарнолуський, Л. Рожественський; С. Струминський, М. Константинов; у теперішній час на актуальності наукових пошуків у зазначеному напрямі наголошували Л. Прокопенко, Г. Василькевич, І. Захарова, Л. Корж, Л. Гаєвська та ін.

У наш час дослідженням діяльності земств займається Л. Лихачова, яка приділяє увагу діяльності земських шкіл, взаємодії земств і сільських громад [12].

База джерел представлена матеріалами вітчизняних педагогів, звітами земських управ, які характеризують розвиток народної освіти у другій половині XIX – на початку XX ст. [13]. Джерела, що висвітлюють

життя Східної України досліджуваного періоду, зберігаються у фондах Державних архівів Дніпропетровської, Харківської та Донецької областях.

Метою статті є дослідження впливу земської політики на розвиток народної освіти Донбасу наприкінці XIX – на початку XX ст.

Методи дослідження. Науковий аналіз даних, історичної та педагогічної літератури, систематизація й узагальнення досвіду провідних педагогів.

Виклад основного матеріалу. Під впливом громадського руху 60-х років царський уряд провів низку реформ, а саме: селянську (скасування кріпосного права), судову, військову, шкільну, земську. Особливо важливими стали шкільні реформи 60-х років, зокрема реформи початкової і середньої школи. Підготовка до реформ освіти здійснювалася протягом восьми років (починаючи з 1856 року). Після скасування в 1861р. кріпацтва Олександр II розпочав здійснення реформ, які мали на меті оновлення країни, створення умов соціально-економічного розвитку.

1 січня 1864 року з'явилося Положення про земські установи, яке припускало запровадження земств у багатьох губерніях Російської імперії. Основними напрямками земської діяльності були: освіта, благодійництво, культура, медицина тощо. Але компетенція земств була обмежена. Згідно з циркулярами 1868–1874 рр., їх було усунуто від завідування шкільною освітою [16], тобто, від безпосереднього впливу на зміст, методи, форми й організацію навчального процесу.

Проте, земства відіграли велику роль в організації народної освіти Донеччини. Саме завдяки земській діяльності культурно-просвітницьке життя мало розвиток. Історичні документи свідчать, що розвиток освіти у другій половині XIX ст. знаходився в стані занепаду. Школи знаходилися на громадському утриманні і навчанню дітей майже не приділялася увага, бо коштів на це не було.

Після набуття чинності земської реформи у 1864 р. почали відкриватися перші початкові школи. Для цих шкіл відводилися спеціальні приміщення, де були класна кімната й кімната вчителя. Меблі для закладів освіти закупалися земськими органами самоврядування [17]. У початкових школах за невелику плату викладалися письмо, читання, математика, спів, релігія й ремесла. У якості підручників використовувалися Біблія і Катехізіс. Урок починався зі співу молитви. Єдиного навчального плану не існувало, тому кількість дисциплін залежала від майстерності вчителя [6, 220].

Навчання в школах було обов'язковим для хлопчиків від 7 до 14 років і для дівчаток – від 7 до 12 років. Навчальний рік розпочинався першого вересня й закінчувався першого травня. Діти навчалися п'ять днів на тиждень, а по суботах і неділях учителі разом із дітьми йшли до молитовних будинків, де після служби священнослужитель чи пастор викладали дітям уроки Біблії [18].

Окрім питань щодо влаштування рівня життя громадян, земські збори й управи опікувалися розвитком народної освіти. Для ведення справи народної освіти в земствах мала місце система розподілу повноважень. Освітню справу в Катеринославській губернії організовували земські повітові органи зі своїми комісіями, постійні комісії народної освіти, земські управи, відділи народної освіти, які існували при управах, члени ради від земств, інші органи [7, 29].

19 липня 1864 було затверджено «Положення про початкові народні училища», де йшла мова про те, що початкові народні училища відтепер мають належати до елементарних шкіл усіх відомств, міських і сільських. Їх утримання має здійснюватися за рахунок казни, приватних осіб та товариств.

У початкових школах передбачалися і проводилися уроки Закону Божого, читання «по книгах цивільного та церковного друку», церковний спів та письмо. *Всі уроки велися тільки українською мовою.*

Час навчання в «Положенні» визначено не було. Здебільшого ж у міських і земських школах навчання тривало близько трьох років, а в церковних навіть два роки. Про вік учнів у «Положенні» не говорилося нічого.

На навчання до народних училищ могли вступати діти всіх верств суспільства. Допускалося спільне навчання дівчат та хлопців. На розсуд осіб та відомств, які фінансували училища, навчання в початкових училищах могло бути як платним, так і безкоштовним. Здебільшого воно було безкоштовним [2, 244].

Учителями початкових народних училищ за «Положенням» 1864 р. могли бути тільки священики, дяки або ж світські особи. Примітним було те, що від осіб духовного стану не вимагали документів, які підтверджували б їх педагогічну освіту, моральність чи політичну благонадійність. Але світські особи допускалися до викладацької роботи лише при «отриманні особливого дозволу на звання вчителя чи вчительки від повітової училищної ради при поданні свідчення в гарній моральності і благонадійності від осіб, раді відомих» [2, 245].

Усі початкові народні училища були підпорядковані Міністерству народної освіти, окрім духовних початкових училищ, які перебували у віданні Синоду.

Згідно з «Положенням» 1864 р., засновувалися повітові і губернські ради училищ, які керували навчально-виховною роботою шкіл. До складу таких училищних рад входили: представник від міністерства народної освіти (за призначенням попечителя навчального округу, зазвичай учитель гімназії або доглядач повітового училища), представник міського самоврядування, представник духовного відомства (священик, за призначенням архієрея), представник від повітового земства (обирався на повітових земських зборах), представник від міністерства внутрішніх справ

(за призначенням губернатора, зазвичай справник, тобто начальник повітової поліції). Голову повітового училища обирали з числа членів ради. Повітова училищна рада дозволяла відкриття, переведення і закриття шкіл, призначала і звільняла вчителів, керувала початковими школами [2, 246].

Царизм відводив земству скромну роль у розвитку народної освіти, дозволяючи земствам відкривати з дозволу повітової училищної ради школи і утримувати їх у господарському відношенні. Але земству заборонялося вносити зміни до навчально-виховної роботи школи, якою опікувалися інспектори народних училищ, посада яких була уведена в 1869 році. Можливості земства обмежувалася також в іншому плані: земствам дозволялося утримувати (фінансувати) тільки початкові школи, а середні – заборонялося.

Попри існуючі обмеження, земства більшості губерній за перші десять років свого існування створили серйозну мережу початкових сільських шкіл, відкривши їх понад 10 000. Передові земства намагалися організувати підготовку народних учителів у земських учительських школах, проводили різноманітні курси та з'їзди вчителів, де обговорювалися актуальні питання навчальної і просвітницької діяльності.

Однак, слід зауважити, що земства брали на себе лише частину господарських витрат по школах, а основні витрати (з винайму приміщень для шкіл, споруда шкільних будинків, опалення, освітлення, оплата вчителям, сторожу) несли сільські громади.

З усіх типів початкової освіти, що існували в той час, земські школи були кращими. Освітній рівень їх учителів був вищим, ніж інших учителів початкових шкіл, вони мали спеціальні будівлі, були краще забезпечені навчальними посібниками. Однак діяльність земств з народної освіти не виходила за свою сутність за межі буржуазного просвітництва [2, 247].

У 70–80-х рр. царський уряд почав усіляко гальмувати відкриття земських та міських шкіл і на противагу їм наполегливо насаджувати церковноприходські школи. Було посилено вплив духовенства на початкові школи та встановлено суворий урядовий нагляд за діяльністю вчителів, для чого з 1869 року були започатковані посади інспекторів, а з 1874 р. і директорів народних училищ.

Паралельно з цим, реальні гімназії були ліквідовані або перетворені на класичні, тобто фактично дворянські школи. У 1871 було прийнято реакційний «Статут гімназій і прогімназій», що діяв (з деякими змінами) аж до Великої Жовтневої соціалістичної революції [2, 249].

З 1867 року Бахмутське повітове земство почало клопотати до уряду про дозвіл на відкриття чоловічої 4-класної прогімназії. Секретар міністерства народної освіти І. Д. Делянов дав згоду на відкриття за умови, що додаткові витрати візьме на себе земство [3]. Незабаром така гімназія почала працювати (1872 р.) у Бахмуті. Крім того, земство придбало будинок купця Єфрема Демидова для створення прогімназії [4]. Допомогу

на утримання Бахмутських міських навчальних закладів надавала регулярно земська управа повіту. У 1912 році земство допомогло гімназії ім. Марії Павлівни та гімназії ім. Катерини II, відстрочивши сплату боргу [5].

У 1872 році був підготовлений статут реальних училищ з професійним ухилом у старших класах. Ці училища призначалися для того, щоб дати підготовку обслуговуючому персоналу торгових і промислових підприємств. Старші класи реального училища ділилися на відділення: основне й комерційне, а в останньому класі були 3 відділення: механіко-технічне, хіміко-технічне та загальноосвітнє [2, 251]. Пізніше, у 1888 році для підготовки кадрів були створені добре поставлені й обладнані середні технічні училища. Тоді механіко-технічні й хіміко-технічні відділення реальних училищ були ліквідовані, а реальні училища перетворені в загальноосвітню середню школу.

У реальних училищах зміст освіти був більше наближеним до життя, ніж у гімназіях. Тому реальні училища користувалися співчуттям і підтримкою прогресивних сил суспільства. У реальних училищах не викладалися стародавні мови, були значно ширшими курси математики і фізики, викладалося природознавство, дві нові іноземні мови [2, 251].

Уперше питання про сприяння розповсюдженню ремісних навичок було поставлено Катеринославським губернським земством на зборах 1869 р. [8], які прийняли рішення про асигнування грошей повітовим земствам на відкриття ремісничих класів у школах.

Губернські земські збори на IV сесії 28 жовтня 1869 р. постановили також, що в кожному повітовому місті у віданні повітової управи слід мати по одній ремісничій школі, утримання яких із губернського земського збору буде по 3000 руб. щорічно на кожен повіт. Це давало повітовим земствам право відкривати ремісничі училища в тих населених пунктах повітів, які будуть визнані найбільш для цього придатними [9, 56].

Діяльність початкових професійних закладів регламентувалася виданими у 1888 р. «Основними положеннями про промислові училища (середні технічні, нижчі технічні, ремісничі училища, загальні промислові училища)», згідно з якими навчальні заклади поділялися на 3 групи: для підготовки ремісників, технічних працівників промисловості й сільського господарства [10].

Міністру народної освіти неодноразово доповідали, що місцевість Донбасу рясніє різноманітними мінеральними багатствами (сіль, кам'яне вугілля, кіновар, залізна, мідна, срібно-олов'яна руди). Багато копалень і заводів знаходяться під управлінням людей, які не отримали жодної наукової підготовки, що створює загрозу «життю самих копалень». Тому нагальною є потреба в розбудові системи підготовки технічних кадрів як середньої, так і нижчої ланки. Аналогічний лист-клопотання про відкриття училища В. І. Першин, О. І. Горяїнов, М. Р. Степанов направляли 13 березня 1891 р. директору народних училищ Катеринославської губернії [11].

У 1894 р. Микола II дав розпорядження Міністерству фінансів, державного майна, народної освіти відкрити 7 середніх технічних, 15 нижчих технічних і 17 ремісничих училищ по всій Російській імперії. На цей проект щорічно з державного бюджету виділялося понад 1 млн. рублів. За розпорядженням Міністра народної освіти графа І. Д. Делянова була утворена Особлива нарада при керівнику Відділу промислових училищ на чолі з таємним радником О. А. Аноповим [15]. Ця нарада вела журнал, до якого заносилися відомості стосовно відкриття училищ і з якого можна отримати уявлення про коло питань, віднесених до її компетентності: які мають будуватися училища (з цегли або дерева, одно- або двоповерхові), майстерні при них (які саме), де та скільки має бути розміщено клозетів тощо. Наприклад, у Бахмутській міській Думі наказано було «розпочати спорудження будівлі ремісничого училища весною (1895 р.), щоб відкрити до 1 липня 1896 року» [15], а Олександрійське жіноче училище було відкрито за ухвалою Бахмутської Думи від 5 жовтня 1880 р.

«Положення про початкові народні училища» було розробленота затверджено у 1874 році. Воно стало значним гальмом у розвитку початкової освіти та діяло без змін у дореволюційний період. За «Положенням» 1864 року головою повітової училищної ради став повітовий правитель дворянства, який обирався членами повітової училищної ради. У «Положенні» була низка змін реакційного характеру. Сенс цих змін полягав у тому, що початкові школи, які обслуговують головним чином селян, віддавалися під опіку дворянства. Посилювався нагляд духовенства за напрямом думок і поведінкою народних учителів і духом викладання в початкових школах. Інспекторам і дирекціям народних училищ була надана велика влада над школами і народними вчителями [2, 252].

Земство піклувалося про підвищення професійної кваліфікації вчителів, але робило це поспіхом. Від гарної професійної підготовки вчителів, їх загальнокультурного рівня завжди залежала якість навчально-виховного процесу в школі у будь-які часи. Важливим завданням земських установ у другій половині XIX – на початку XX ст. було створення системи початкової освіти [19, 75]. Від масової підготовки народних учителів, підняття рівня загальної освіти та фахової підготовки залежали якість навчання [20, 39], на чому слушно наголошує Л. А. Бадья. Разом із тим, рівень загальноосвітньої підготовки вчителів народних училищ у 70–80-х роках XIX ст. був низьким [21, 67]. Спеціальна педагогічна освіта була монополізована урядом, вищих навчальних закладів та курсів підвищення кваліфікації було вкрай недостатньо. Земства, громадські організації, приватні особи не мали права створювати постійно діючі навчальні заклади для підготовки вчителів [3, 82].

Попри це, земства усе ж таки знаходили можливість сприяти підвищенню кваліфікації викладачів. Починаючи з 1869 р., земськими управами організовувалися щомісячні вчительські конференції й обгово-

рення відкритих уроків. Під керівництвом учителів у навчальних закладах регулярно проводилися літературні вечори та музично-драматичні вистави.

Земства також налагодили систему контролю за роботою національних початкових шкіл. З цією метою Маріупольське повітове земство призначило спеціального інспектора у справах земських шкіл – барона М. О. Корфа, який був організатором земських шкіл, автором численних підручників та методичних посібників. Власне кажучи, саме він створив школу нового типу – «дешеву» школу з одним учителем. Спеціально для неї був розроблений план занять, укладено низку навчальних і методичних посібників для вчителів, таких, як «Малютка», «Наш друг», «Пособие к языковой грамоте по звуковому методу». Усе це значною мірою сприяло зростанню кількості освіченої молоді, а відтак, і формуванню національної самосвідомості серед широких верств населення. М. О. Корф також започаткував новий тип недільних шкіл для закріплення знань колишніх учнів початкових шкіл. Нарешті, ним було укладено «Каталог народної бібліотеки», який використовувався земствами при влаштуванні народних бібліотек та читальень [22, 121].

Земство підтримувало також єврейську діаспору Донбасу. Так, у 1870 р. Маріупольське повітове земство відкрило навчальний заклад для єврейських дітей – Талмуд Тора. Навчальний заклад призначався для бідних єврейських дітей, тому навчання тут було безкоштовним. Очолили школу представники Маріупольського єврейського товариства А. М. Оргуз та І. В. Расін. У школі викладалися: єврейська мова, російська грамота, Біблія й арифметика. Навчальний заклад розміщувався в будинку для молитов і в ньому кожного року навчалось близько 80 дітей. Маріупольське повітове земство надавало учням школи безкоштовний одяг і взуття [14, 14–15].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Аналіз діяльності земств і освітніх реформ у контексті соціальної історії та промислової розбудови Донбасу свідчить, що вони були необхідною та корисною ланкою в системі початкової освіти. Завдяки ним була створена матеріальна база для подальшого розвитку освіти, оскільки земства виділяли як щорічні, так і одноразові асигнування на потреби освіти, що було одним із основних джерел існування навчальних закладів. Земські діячі брали активну участь у заснуванні та організації управління шкільною справою, що сприяло забезпеченню освітянських потреб селян, робітників, міщан, тим самим підвищуючи загальноосвітній і культурний рівень регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скальковский А. Хронологическое обозрение истории Новороссийского края. 1730–1823 гг. / А. Скальковский. – Одесса, 1836–1838. – Ч. 1–2.
2. Константинов Н. А. История педагогики / Н. А. Константинов, Е. Н. Медынский, М. Ф. Шабаетова. – М. : Просвещение, 1982. – 447 с.

3. Журналы Бахмутского уездного собрания. – Бахмут, 1867. – 119 с. ; Отчет Бахмутской уездной земской управы за 1870 год к V-му очередному земскому собранию. – Бахмут, 1871. – 51 с.
4. Отчет Екатеринославского губернатора за 1872 г. – Ф. 1287. – Оп. 43. – Д. 450 ; Статистические сведения о г. Бахмуте за 1872 г. – РГИА. – Ф. 1284. – Оп. 69. – Д. 186.
5. Обзор народного образования в Екатеринославской губернии за 1913–14 учебный год со списком школ к 1-му января 1914 года. – Екатеринослав, 1916.
6. Очерки истории немцев и меннонитов Юга Украины (конец XVIII – первая половина XIX в.) / под ред. С. И. Бобылёвой. – Днепропетровск, 1999. – 232 с.
7. Отчет Екатеринославской губернской земской управы за 1902 г.– Часть вторая. – Екатеринослав :Тип. Губернского земства, 1903. – 78 с.
8. Отчет Екатеринославской губернской земской управы за 1900 г.– Часть вторая. – Екатеринослав :Тип. Губернского земства, 1901. – 179 с.
9. Отчет Екатеринославской губернской земской управы за 1904 г. по народному образованию. – Екатеринослав : Тип. Губернского земства, 1905. – 193 с.
10. Луцкевич А. А. Бахмутские «потешные» / А. А. Луцкевич. – Бахмут : тип. Дерковского, 1912. – 68 с.
11. Народная газета Бахмутского земства. – Бахмут, 1912. – № 26.
12. Лихачева Л. Б. Земское здравоохранение и народное образование в селах Мариупольского уезда / Л. Б. Лихачева // Новые страницы истории Донбасса / гол. ред. З. Г. Лихолобова. – Кн. 3. – Донецк, 1994. – С. 106–109.
13. Высочайше утвержденное положение о губернских и уездных земских учреждениях 1 января 1864 г. // Политическая история России : Хрестоматия. – М., 1996. – С. 488–502; Отчет Екатеринославской губернской управы о развитии образования за 1902 г. – Екатеринослав, 1903. – С. 88–102.
14. Отчет Мариупольской уездной земской управы за 1870 г. – Мариуполь, 1871. – 120 с.
15. Каптерев П. Ф. Народная школа, земство и правительство / П. Ф. Каптерев. – Педагогика. – 1995. – № 3. – С. 82–89.
16. Різниченко С. Законодавча політика царизму та її наслідки в земському питанні (1864–1917) / С. Різниченко // Наукові записки : зб. праць молодих вчених та аспірантів / під ред. В. К. Боряк, М. О. Наумко. – Т. 3. – К., 1999. – С. 145.
17. Державний архів Запорізької області. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 24.
18. Дмитренко И. Грамотность в неметких колониях / И. Дмитренко // Юридический вестник. – Т. XXIX. – 1888. – сентябрь. – С. 71–77.
19. Веселовский Б. Б. История земства. – Т. 4 / Б. Б. Веселовский. – С-Пб., 1911. – 696 с.
20. Бадья Л. А. Хронологія проведення земствами України літніх вчительських курсів (друга половина XIX–початок XXст.) / Л. А. Бадья // Історико-педагогічний альманах (збірка наукових праць) : збірник праць. – Умань, 2008. – С. 1–7.
21. Колоно Д. И. Голос народного учителя / Д. И. Колоно // Бахмутский уездный учительский Союз. – С-Пб, 1907. – 42 с.
22. Захарченко Т. К. Соціокультурний розвиток німецьких і менонітських колоній Північного Приазов'я: дис. ... канд. іст. наук / Т. К. Захарченко. – Дніпропетровськ, 2006. – 225 с.

РЕЗЮМЕ

Ефимов Д. В. Земская реформа и её влияние на развитие народного образования Донбасса во второй половине XIX – начале XX ст.

В статье рассматривается вклад земства в управление и организацию работы училищ, влияние земских реформ на развитие народного образования Донбасса (в конце XIX – начале XX в.). Освещаются вопросы налаживания самоуправления системы контроля над работой национальных начальных школ, что способствовало значительному расширению учреждений народного образования и профессиональной подготовке учителей на территории Донецкого региона.

Анализ деятельности земств и образовательных реформ в социальной истории и промышленном развитии Донбасса свидетельствует о необходимости и полезности звена в системе начального образования. Благодаря им была создана материальная база для дальнейшего развития образования.

Ключевые слова: земство, местное самоуправление, уезд, народное образование, школа, Донбасс.

SUMMARY

Yefimov D. The reform of Zemstvo and its influence on the development of public education in the Donbas region in the second half of the 19th – early 20th centuries.

The rapid development of society raised the problem of increasing the function of Zemstvo authorities. This increasing was revealed in the socio-cultural improving of regions. It is naturally that the society is based on the cultural and social experience. The society accumulated the historical experience of solving problems for centuries. The organization of education and educational activities always were the topical problems.

The influence of Zemstvo policy on the development of public education in the Donbas region in the late 19th – early 20th centuries is studied in the article.

Materials of local teachers, Zemstvo reports represent the article database. It describes the development of public education in the second half of the 19th – early 20th century. Sources from the funds of the State Archives of the Dnipropetrovsk, Kharkiv and Donetsk regions illuminate the life in Eastern Ukraine of the studied period. The article studies the contribution of Zemstvo in the management and organization of schools, the influence of reforms on the development of public education in Donetsk (in the late 19th – early 20th centuries). The article studies the establishing of the system for monitoring the work of primary vocational schools by the self-government. That contributed to a significant extension of public education and the teachers training institutions in the Donetsk region. It is proved that advanced Zemstvos tried to organize the training of national teachers in the local teachers' schools, conducted various courses and congresses of teachers, where they discussed topical issues of educational and outreach activities.

Analysis of Zemstvo activities and educational reforms in the social history and industrial development of Donbas demonstrates the necessity and usefulness of the system of primary education. Due to this, the material base for the further development of education was created. Zemstvo allocated annual and one-time appropriations for education. That was one of the main sources of income for schools. Zemstvo's leaders actively participated in establishing and organizing the management of schools. Active participation contributed to the educational needs of peasants, workers, middle class and increased cultural and educational level of the region.

Key words: district council, local government, county, public education, school, Donbas.